

INNSPILL KUNNSKAPSDEPARTEMENTET OM FORSKNINGSRÅDET

LO viser til brev fra Kunnskapsdepartementet 12. juni 2023 om kommende stortingsmelding om forskningssystemet. LO har ved flere anledninger foreslått at regjeringen legger frem slike forskningsmeldinger, i tillegg til langtidsplanen. De tidligere forskningsmeldingene har vært et viktig politisk dokument som har engasjert og mobilisert forskningsmiljøene siden den første kom i 1977. LO er derfor fornøyd med at vi har blitt hørt i denne saken, og at det nå skal legges frem en egen forskningsmelding om forskningssystemet.

Kunnskapsdepartementet ønsker i første omgang innspill innen 1. september på Forskningsrådets rolle og funksjoner i det norske forsknings- og innovasjonssystemet. Innspillene vil blant annet brukes som grunnlag i forberedelsene av en møteserie som statsråden vil lede høsten 2023.

LO ser frem til at regjeringen skal se på hvordan forskningspolitikken formes på det politiske nivået og hvordan den blir gjennomført i de forskningsutførende sektorene. Allerede nå vil LO signalisere et ønske om å gjenopprette regjeringens forskningsutvalg. Det ble lagt ned av forrige regjering i 2013. Dermed forsvant en etablert mekanisme for å drøfte forskningspolitikk på regjeringnivå.

LO vil komme tilbake til disse problemstillingene i andre sammenhenger.

LO vil også vise til at spørsmålene vi er bedt om å svare på, ikke sier noe om balansen mellom samtlige forskningsutførende aktører i dag. Det er debatt i sektoren om at en større andel av forskningsmidlene bør kanaliseres direkte til institusjonene, og at forskningsinstituttene må gis grunnbevilgninger slik at de er konkurransedyktige, med tilstrekkelig og forutsigbar finansiering.

I 2023 hadde forskningsrådet et FoU-budsjett på 10,8 mrd kroner. LO mener at alt for stor andel av de offentlige forskningsmidlene er forvaltet av Forskningsrådet, og at dette virker både byråkratiserende og maktsentraliserende. LO foreslår at regjeringen ser på muligheten for at noen av disse midlene blir overført direkte til forskningsutførende aktører.

Kunnskapsdepartementet spørsmål om forskningsrådet

Hva er Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningssystemet?

Forskningsrådet har som samfunnsoppdrag å fordele forskningsmidlene som skal bidra til et samfunn der forskning blir skapt, brukt, utfordret, verdsatt og delt av alle, slik at den bidrar til omstilling og verdiskaping i et bærekraftig samfunn. Forskningsrådet bidrar dermed til å løse de store utfordringene samfunnet står overfor gjennom å bevilge penger til forskning og innovasjon som leverer kunnskap og løsninger som landet og verden trenger.

Forskningsrådet har selv også definert i sine vedtekter og strategier at dets viktigste funksjon er utvikling av (I) svært gode grunnforskningsmiljøer som produserer forskning i verdensklasse, (II) internasjonalt samarbeid som utvikler norsk forskning og innovasjon og skaper nye løsninger på tvers av landegrenser, (III) bygge en instituttsektor som får størst gjennomslag for sine søknader og som har et stort innslag av samarbeid både innenfor og utenfor egen sektor, (IV) styrke næringslivets arbeid med grønn, digital omstilling og (V) styrke forskning for innovasjon i offentlig sektor for å bidra til at flere virksomheter omstilles gjennom forskningsbasert innovasjon.

Graden av måloppnåelse og merverdi er imidlertid, slik LO ser det, vanskelig å få øye på. LO er selvsagt kjent med tidligere evalueringer av forskningsrådet som har kartlagt funksjonen til forskningsrådet i det norske forskningssystemet. I 2012 ble det gjennomført en omfattende evaluering av Technopolis Group. Evalueringen den gang konkluderte med at Forskningsrådet fungerte godt. Det ble også vist til forbedringspunkter, som virkemidler som bidrar til fornyelse og omstilling i arbeidslivet. Samtidig har Forskningsrådet i de siste årene vært gjenstand for sterk kritikk. I 2022 ble det fra politisk nivå gjennomført store endringer i Forskningsrådet som følge av en budsjettpraksis om forskuttering av fremtidige FOU-avsetninger. Situasjonen førte til at statsråden satte inn et nytt hovedstyre i Forskningsrådet. I tillegg ble det gjennomført en rekke omorganiseringer og nedbemanninger internt i forskningsrådet. Det ble utarbeidet en instruks for hvordan Forskningsrådet skulle opptre i offentligheten.¹ Regjeringen ga også en ekstrabevilgning på 1,6 mrd kroner i statsbudsjettet som sikret at forskningsfinansieringen vil være høy og stabil også fremover.

Endringene den siste tiden viser et politisk ønske om å klargjøre at forskningsrådet er et forvaltningsorgan, og at de ikke skal fremstå som en politisk aktør. Forskningsrådet skal fordele forskningsmidlene i tråd med regjeringens politikk på en slik måte at de bidrar til å realisere de forskningspolitiske målene som kommer frem i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning.

Det er også et faktum at Forskningsrådet rolle har vært omdiskutert og problematisk. I tillegg kommer diskusjonen om fordelingen av offentlige forskningsmidler og all den forskningstiden som i dag går med på å søke om forskningsmidler fra Forskningsrådet. LO mener derfor det er uklart hvilken merverdi Forskningsrådet har. Særlig i forhold til om en langt større andel av forskningsmidlene i stedet hadde blitt distribuert direkte til forskningssektoren forstått som universitets- og høyskolesektoren, forskningsinstituttene og næringslivet.

Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?

- LO vil vise til Forskningsrådet sitt mandat der rådets funksjoner er tydelig formulert. Her heter det at Forskningsrådet har ansvar for å fremme grunnforskning og anvendt forskning og innovasjon, internasjonalt forsknings- og innovasjonssamarbeid og bidra til samarbeid mellom forskere, næringsliv, offentlig sektor, forvaltning og andre brukere av forskningsresultat. Det er viktig at disse funksjonene blir ivaretatt.
- For LO er det viktig at Forskningsrådets bevilgninger til forskning sikrer en fri og uavhengig forskning og styrke grunnforskningen med flere frie midler. Slik kan forskningsmiljøene ivareta sitt samfunnsoppdrag og samtidig legge til rette for kommersiell utnyttelse av forskningsresultater. Forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap i samspill gir oss mulighet til å finne nye svar på de store globale og samfunnsmessige utfordringene i vår tid. Samtidig er forskning avgjørende for å skape flere arbeidsplasser, og å øke verdiskapingen og omstillingsevnen i økonomien.

¹ <https://www.forskerforum.no/borten-moe-ga-forskningsradet-beskjed-om-a-ikke-vaere-en-politisk-aktor-men-hvor-gar-grensen/>

Nevn gjerne tre forbedringspunkter og begrunn kort hvorfor

Regjeringen har som mål at innsatsen skal økes til 2 % og at det offentlige skal bidra til økningen. I den sammenheng er det viktig at forskningsrådet ser på dagens virkemidler og vurdere hvordan de kan økes. Forskningsrådet må selvsagt ta en ledende rolle i det kommende arbeidet til regjeringen med å styrke næringslivets forskning. I tillegg bør forskningsrådet vurdere andre og nye virkemidler og tiltak.

Utover dette vil LO peke på følgende forbedringspunkter:

- Forskningsrådet har tatt grep for å effektivisere og forenkle søknadsprosedyrer knyttet til å få tildelt forskningsmidler, men LO mener vi er svært langt fra mål. Den tiden forskere bruker til å søke Forskningsrådet om prosjekter som ikke blir noe av, går på bekostning av verdifull forskningstid. LO vil vise til flere innlegg i bl.a. Khrono om dette.² Forskere melder tilbake om flere månedsverk som går bort til å søke om forskningsmidler, som blir avslått. Herunder avtaler med internasjonale partnere, teoriutvikling og innhenting av tilbud, skreddersøm til søknadsprosa, budsjetter. Det er en ressursbruk forskningen ikke er tjent med. Særlig når flere universiteter må hyre inn eksterne konsulenter som skal hjelpe til med søknadsskrivingen.
- LO vil vise til debatten om prioriteringen av forskningsprosjekter innenfor de tre hovedmålene. En arbeidsgruppe nedsatt av den forrige regjeringen tok til orde for at bare forskningsmiljøer som får karakter 6 og 7 skal prioriteres. En slik forskningspolitikk, vil føre til at en større andel av forskningsbevilgningene vil gå til forskning utelukkende basert på vitenskapelig kvalitet som kriterium, fremfor relevant forskning som kan løse store samfunnsutfordringer og øke verdiskapingen i næringslivet. Tidligere evalueringer i regi av Forskningsrådet har vist at søknader om forskningsprosjekt innenfor kategorien «samfunnsrelevans» har høy faglig kvalitet. I tillegg bidrar det til å styrke kunnskapsgrunnlaget og dermed muligheten for å løse de store samfunnsutfordringene, og til økt verdiskaping og innovasjon i norsk arbeids- og næringsliv. En prioritering av relevans hindrer ikke fremragende forskningsmiljøer. Men slike fremragende forskningsmiljøer handler ikke bare om å publisere i internasjonale fagtidsskrifter. Forskningsfronten kan like gjerne være på arbeidsplasser, eller komme som resultat av ny forskning som bidrar til å omdanne Norge til et lavutslippssamfunn. Det er ingenting i veien for at det kan settes krav om at en samfunnsrelevant forskning også må være av høy kvalitet eller fremragende. Kravene til høy kvalitet må kunne settes på flere måter enn karakterer satt av utenlandske forskere. Kvalitet må også kunne måles for forskningsresultater over tid, relevans og resultater over tid. Hvilken samfunnsnytte forskere eller forskningsmiljøer bidrar til. Debatten rundt karaktersetting viser at det er krevende å finne objektive kriterier som treffer godt nok. Et ensidig fokus på karakterer vil trolig bidra til at gode relevante prosjekter ikke når opp, samtidig som marginale prosjekter med gode karakterer stikker av med midlene. LO mener derfor at en sterkere satsing på samfunnsrelevant forskning er et forbedringspunkt.
- Tett dialog mellom forskningsmiljøene og næringslivet (bedriftene) er avgjørende for økt fremtidig verdiskaping, omstillingsevne og konkurransekraft. Samtidig har partenes deltakelse i forskningspolitiske organ og programområder blitt svekket over

² <https://khrono.no/ti-ar-etter-at-arbeidet-med-prosjektet-starta-kom-kerim-gjennom-nalauaga/591576> og <https://khrono.no/ti-ar-etter-at-arbeidet-med-prosjektet-starta-kom-kerim-gjennom-nalauaga/591576>

tid. LO mener at Forskningsrådet må få til et tettere samarbeid med partene i arbeidslivet, og legge til rette for at partene blir bedre representert i Forskningsrådets styringsorgan. Dette er også viktig for å styrke det organiserte arbeidslivet.

- Den norske samarbeidsmodellen med høy organisasjonsgrad blant bedrifter og arbeidstakere har bidratt til høy grad av tillit, lavt konfliktnivå og høy omstillingsevne. Høyt kunnskaps- og kompetansenivå gjør at alle ansatte kan og bør bidra, at norsk produktivitet befinner seg i verdensklasse, og at vi har høy aksept for *rask implementering av ny teknologi*. Dette gir et godt grunnlag for framtidig vekst og sysselsetting i en tid der industrien må utvikle seg bærekraftig. Den norske modellen representerer en suksessformel hvor man har lyktes med å kombinere et likestilt og partsstyrt arbeidsliv med økonomisk vekst, sosial velferd og et høyt kompetansenivå. Men dette er lite forsket på og er i liten grad tema i internasjonale forskningsarenaer. Vi trenger derfor mer relevant forskning og kunnskap for å forstå viktigheten av å styrke den norske modellen og partssamarbeidet, ikke minst betydningen av organisasjonsgrad. For å forstå betydningen av dette bedre, må Forskningsrådet bidra til å styrke kunnskapen om hva som kjennetegner den norske arbeidslivsmodellen, hvorfor den leverer verdens beste resultater og hva som er dens utfordringer, og hvilken betydning den har for politiske målsetninger.

Hvordan kan Forskningsrådet best bidra til et forskningssystem som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet i Norge, både i næringslivet og i samfunnet for øvrig?

- Omstilling krever forskning og utvikling, et velfungerende partssamarbeid, lærlingplasser og en tilknyttet foredlingsindustri. Skal vi lykkes med å omstille norsk industri må teknologi- og forskningsmiljøer få økt offentlig støtte for å kunne utvikle bærekraftige produktområder. Vi må fortsette utviklingen av industriklynger, delingskultur, og brobygging mellom forskning, innovasjon og produksjon, ved bl.a. videre etablering opplæring-/utdanningspolitikk katapultsentere. Omstilling i eksisterende industri. Støtte til forskning og utvikling, og resten av virkemiddelapparatet, er av uvurderlig betydning for industrien. FoU er avgjørende for å sikre innovasjon, teknologiutvikling og konkurransekraft.
- LO har lest i relevante dokumenter fra Forskningsrådet, og det fremkommer ikke tydelig hvilken effekt forskningsrådets tildelte forskningsprosjekter har på sitt bidrag til omstillingsarbeidet i Norge. I tillegg fremstår ikke Forskningsrådets egne porteføljestyre som noen direkte aktør i arbeidslivet for å styrke omstillingsarbeidet. LO ønsker at portefølgestyrene i større grad må være en aktør for å styrke omstillingsarbeidet, dette kan gjøres gjennom krav som settes i utlysningstekster og prioriteringer av samfunnsrelevante prosjekter
- For at Forskningsrådet skal bidra mer til omstilling i næringslivet, og samvirke med aktørene i arbeidslivet, må det etableres et langt tettere samvirke enn i dag. Dette gjelder både i relevante forskningspolitiske organ, porteføljestyre/områder og i den løpende dialogen.

- LO støtter regjeringens satsning på grønn omstilling og fremveksten av ny industri. I samarbeid med Norsk Industri og NHO har vi kartlagt det fremtidige behovet for utdanning og kompetanse i ny grønn industri. Vi har fått utarbeidet en rapport fra Oslo Economics som viser et stort behov for flere med relevant utdanning og kompetanse innenfor en rekke eksisterende bransjer og nye grønne verdikjeder som batteri, havvind og hydrogen. Skal vi løse klimautfordringene må det satses på forskning og teknologiutvikling. Samfunnets krav til vern av miljøet må utnyttes til å utvikle ny teknologi og skape nye arbeidsplasser. Dette innebærer en målrettet satsning på forskning, og forskning på felt hvor den teknologiske utviklingen ennå ikke har nådd et kommersielt nivå og hvor Norge i utgangspunktet har en konkurransefordel. Dette inkluderer forskningskompetanse og tilgang på industrielle partnere som kan kommersialisere forskningsresultatene i Norge. Det må også vurderes senter for forskning, utvikling og industrialisering av batteriproduksjon. Dersom det skal oppnås økt materialgjenvinning av farlig avfall er støtte til forskning og innovasjon det viktigste tiltaket. Støtte bør prioriteres og knyttes opp mot satsningen på en sirkulær økonomi. Økt forskning og utvikling på lavutslippsteknologi. Vi krever at stat og bedrifter støtter opp om forskning og utvikling av nye fornybare energikilder, som for eksempel bølgekraft.
- LO vil også vise til at Forskningsrådet ikke har inkludert fagskolene i sitt arbeid. fagskolene kan være en viktig brobygger mellom næringslivet og utdanningsinstitusjonene. Fagskolene driver utstrakt utviklingsarbeid i tett samspill med næringslivet. De er nøkkelinstitusjoner i utdanning av kvalifiserte tekniske fagarbeidere og spiller en viktig rolle for innovasjonsprosesser. Fagskolene fungerer som et teknologisk mellomledd som utdanner arbeidere med kompetanse på nye løsninger, og bidrar til å akselerere spredning av teknologi. På et mer overordnet nivå er fagskoler og høyskoler med på å danne en strategisk allianse mellom bedrift og samfunn. Fagskolene samarbeider tett med industrien, og inngår i regionale nærings- og innovasjonsklynger. En styrking av fagskolenes utviklingsarbeid og etablering av samarbeidsarenaer mellom fagskoler og næringslivet, kan derfor også være et element i en strategi for å styrke omstillingen i arbeidslivet.

Hvordan kan Forskningsrådet best påvirke samvirket mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet slik at forskningen bidrar til å møte tverrsektorielle utfordringer? Er det behov for å styrke samspillet?

- I arbeidet med å øke næringslivets innsats når det gjelder forskning og utvikling, er det viktig å både etablere møtesteder (I) mellom virksomhetene og forskningsmiljøer og (II) at FoU blir tatt opp internt i virksomhetene der dette er naturlig.
- LO vil foreslå at det foretas en gjennomgang av arenaer for samarbeid og tett dialog mellom forskningsmiljøene og arbeidslivet. Det er avgjørende for økt fremtidig verdiskaping, omstillingsevne og konkurransekraft. Dette gjelder ikke minst i en tid hvor økonomien og samfunnet skal gjennom en grønn og digital omstilling.
- LO vil vise til at LO og NHO har et samarbeid om behovene for kompetanse og kunnskap i de grønne næringene. Her har vi for eksempel foreslått en høynivågruppe mellom partene i arbeidslivet og relevante aktører for å finne løsninger på flaskehals knyttet til kompetanse- og kunnskapsbehov. Dette kan kobles sterkere til Forskningsrådets grønne plattform.

- Det må også utvikles bedre samarbeidsarenaer med partene i arbeidslivet. Forskningsrådet bør se på om de kan bidra mer inn i det viktige arbeidet som skjer i virksomhetene, der partene i arbeidslivet samarbeider om omstilling og utvikling av kunnskap. LO vil vise til avtaleverket som en viktig ramme for utviklingsarbeid som skjer i næringslivet og i bedriftene. For eksempel heter det i hovedavtalen mellom LO og NHO at de ansatte og deres tillitsvalgte skal bidra til økt verdiskaping og produktivitet og derved til de økonomiske forutsetninger for bedriftens fortsatte utvikling og trygge og gode arbeidsplasser. I tillegg finnes det et avtalefestet samarbeid om bedriftsutvikling. De viktigste representative arenaene vil være Bedriftsutvalgene (BU), avdelingsutvalgene (AU) og andre viktige møtesteder i bedriftene. Vår erfaring er at dette må tas i bruk på en mer aktiv måte, for å styrke FOU-innsatsen i næringslivet. Det er viktig at disse brukes i forbedrings- og nyskapsarbeid som er basert på forskning og utvikling.
- LO vil vise til Tilleggsavtale mellom LO og NHO som handler om at også forbedrings- og nyskapsarbeid skal stå sentralt i utvikling av bedriftsorganisasjonen (enkeltelskaper og konsern). Formålet er å bidra til økt verdiskaping gjennom bred medvirkning fra de ansatte i bedriften.
- LO vil også vise til fellestiltakene mellom LO og NHO som er et samarbeidsprosjekt for å skape medarbeiderdrevet innovasjon og omstilling. Hovedorganisasjonenes fellestiltak (HF) er slik sett en viktig arena for å bidra til utviklingsorienterte og nyskapende bedrifter.³ Fellestiltakene skal gi faglig veiledning og støtte ved igangsetting og gjennomføring av utviklingstiltak etter tilleggsavtalen. Formålet er å legge til rette for samarbeid mellom ledere, tillitsvalgte og ansatte for å bedre øke verdiskapingen og lønnsomheten i bedriftene og skape en bedre arbeidsplass for de som arbeider der. Fellestiltakene har eksistert siden Hovedavtalen ble inngått i 1935, og har støttet prosjekter i bedriftene som ofte er FOU-baserte. Fellestiltakene ser ofte på prosjekter som har tette relasjoner til forskningsmiljø, og som legger til grunn det siste innen forsknings- og utviklingsarbeid.
- Fellestiltakene var også pådriver for etableringen av et forskningsprogram under Forskningsrådet, omtalt som Verdiskaping 2010 (VS2010). Det startet med at HF tok initiativ til å sette ned en arbeidsgruppe for å se på et oppfølgingsprogram til arbeid med bedriftsutvikling, forankret i avtaleverket. Formålet var følgende:
 - legge til rette for aktiv deltakelse fra partene i arbeidslivet
 - bruke arbeidslivsforskere som utviklingsaktører i samarbeid med private foretak
 - at bedriftene skulle trekke på forskningskompetanse innefor organisasjon, ledelse, produktivitet, arbeidsmiljø etc.
 - tett kobling til regionale næringspolitiske strategier og til regionale aktører med betydning for verdiskaping og innovasjon for å øke effekten av den samlede offentlige FoU-innsatsen
 - utvikling av det vitenskapelige kunnskapsgrunnlaget om utviklings- og innovasjonsprosesser og dokumentasjon av norske erfaringer, for på sikt å bidra til økt relevans i forsknings- og utdanningsmiljøene.

³ Se Evaluering av Hovedorganisasjonenes Fellestiltak i perioden 1998-2004, Fafo 2005.

- 10 store prosjekter i Norge ble støttet. Prosjektet førte til styrking av arbeidet med omstilling og innovasjon i næringslivet med utgangspunkt i bred medvirkning fra ansatte som fikk stor betydning for læring, utvikling og nyskaping. I tillegg støttet det opp under samarbeid mellom arbeidsforskere og private bedrifter, gjennom sammensatte partsbaserte forsknings- og utviklingsaktiviteter. VS2010 ble lagt ned etter noen år. Men erfaringene er viktige å ta med seg hvis formålet er å styrke næringslivets forskningssats. VS2010 hadde en politisk målsetting fra partene om å få økt oppmerksomhet fra offentlig FoU på bedrifters utviklings- og omstillingsarbeid. Selv om VS2010 var en liten del av næringslivsforskningen i Norge, var dets unike karakter den tette tilknytningen til partene i arbeidslivet. LO mener derfor at Forskningsrådet bør vurdere å etablere et tilsvarende program, for å få fart på omstillingen i arbeidslivet.
- I tillegg er den norske arbeidslivsmodellen og bedriftsdemokrati under kraftig press. Derfor mener LO det er viktig å utvikle kunnskap om det som skjer av endringer på arbeidsplassene, hvordan partssamarbeidet i lov og avtaleverket utøves, hvordan det endres, samt hvordan de ansattes medvirkning og medbestemmelse påvirkes av nye ledelses- og eierskapsformer. Vi trenger kunnskap om hvordan det norske bedriftsdemokratiet og medbestemmelsen på arbeidsplassene utvikler seg og kunnskap som bidrar til å videreutvikle og styrke den norske arbeidslivsmodellen.

Hvordan forskningsfinansiering virker inn på karriereveier forskerutdanning

- LO er opptatt av at dagens stillingsstruktur blant faglig ansatte på universitetene og høyskolene (UoH) skal ivareta det spektrumet av oppgaver som institusjonene forventes å fylle og legge til rette for karriereveier som gjør det attraktivt å søke seg til UoH. Samtidig er vi opptatt av at det må bli lettere for de som søker seg til en forskerkarriere å orientere seg i regelverk, stillinger og fremtidig karrieremuligheter. Årlig øker antallet personer med doktorgrad i Norge, og bredden i fagfelt blir stadig større. Disse kandidatene skal ikke bare jobbe som forskere i UH-sektoren, og hver tredje doktor jobber nå i privat sektor (inklusive instituttsektoren). LO mener at vi trenger langt flere med doktorgrad i privat næringsliv og offentlig sektor fremover, og aller helst bør flere kandidater jobbe på tvers av sektorer og fagområder.
- I tillegg bør det vurderes en karrierestige for søkere til undervisning og veiledning som har bred yrkeserfaring, selv om de ikke har doktorgrad. En slik karrierestige kan innbefatte gjesteforeleser, praksisexperte eller arbeidslivsmentor og kan være et alternativ til forslaget om praksisprofessor som har liten støtte i universitets- og høyskolesektoren. Poenget med en slik ny karrierevei og stilling er å hente den beste kompetansen fra arbeidslivet inn som forelesere. Det vil også bidra til å gjøre utdanningen mer relevant for arbeidslivet, gi mer motiverte studenter, og gi dem bedre innsikt i arbeidslivet og den norske modellen.
- Det er behov for et tettere samarbeid mellom UH-institusjonene og næringslivet om forskerutdanning. Ikke minst er det viktig å videreutvikle og oppskalere nærings- og offentlig-PhD-ordningene samt institutt-PhD-ordningen. Disse tre ordningene bidrar til at doktorgradskandidatene får en utdanning som er relevant for arbeidslivet også utenfor UH-sektoren.
- LO vil også vise til at midlertidige stillinger er et stort problem i universitets- og høyskolesektoren og må reduseres. Vitenskapelig personell og ansatte ved

institusjonene må gis gode arbeidsforhold med faste, hele stillinger. Hovedregelen må være at vitenskapelige stillinger er delt mellom undervisning, forsknings- og utviklingsarbeid og formidling, slik at den forskningsbaserte undervisningen sikres. Den individuelle forskningsretten må derfor styrkes.

- Det er også et økende problem at midlertidige stillinger i sektoren forblir «fast» midlertidige fordi finansieringen i stadig større grad er variabel pga at den blant annet går gjennom Forskningsrådet. Det kan løses ved at mer forskningsmidler går direkte til institusjonene, og ikke gjennom Forskningsrådet (jfr vår kommentar om dette innledningsvis). Utover dette vil LO vise til tidligere utredninger om denne problematikken.⁴ LO vil avslutningsvis understreke vårt prinsipielle standpunkt om faste stillinger. Andelen midlertidige stillinger, som mye er skapt som følge av «ekstern» offentlig finansiering fra for eksempel Forskningsrådet gjør det mindre attraktivt å satse på en forskerkarriere. Det vil også svekke forskningen på sikt.

Hvordan Forskningsrådet kan bidra til å løfte forskningsområder der Norge har særlige fortrinn?

- Næringsrettet forskning må prioriteres mot næringer der vi har ledende posisjoner, som maritim sektor, offshore-petroleumsnæringen, metallproduksjon, fornybar energi, klimaeffektive bygg, skogbaserte næringer og enkelte segmenter innen avansert manufacturing-industri (automotive, romfart, fly, forsvar, møbler, råvarebasert kjemiprosess, materialteknologi mv.).
- De store bedriftene er drivere for FoU, men mye av det som skjer i de mindre går under radaren. Det er derfor stort potensiale for å løfte FOU-arbeidet i små og mellomstore, men det fordrer en annen rigg enn for de store. Test og demosentre er bra. Men hvordan få rigget til dette tilpasset de ulike nivåene bedriftene er på. Større grep er kostbart for de mindre. Samtidig er det viktig å gi rom/trygghet til å satse på utviklingsarbeid for de mindre bedriftene.

LO etterlyser også bedre kunnskap om den norske arbeidslivsmodellen. LO foreslår at etableres forskningsprogram i regi av Forskningsrådet som styrker kunnskapen om utviklingen i arbeidslivet, med hovedvekt på den norske arbeidslivsmodellen. Den norske arbeidslivsmodellen, sterke organisasjoner både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden, med sentralisert og koordinert lønnsdannelse etter frontfagsprinsippet og et tillitsvalgtapparat som deltar aktivt i styring og forming av arbeidslivet, har bidratt til et høyt kompetansenivå, omstillingsdyktighet og økonomisk vekst i verdensklasse. Vårt fortrinn i arbeidslivet er slik sett at vi har arbeidstakere på mange nivåer som har evnet å medvirke i å utvikle effektive arbeidsprosesser, ta i bruk ny teknologi og ikke minst utvikle nye prosesser, produkter og forretningsmodeller. Dette er en viktig grunn til at arbeidslivet i Norge er så produktivt. Samtidig vet vi at Norge blant landene i verden med høyest produktivitet, selv når vi ser bort

⁴ Se endringer i universitets- og høyskoleloven, analyse av ekstern finansiering og midlertidighet i universitets- og høyskolesektoren (Rapport 2023–7, Proba samfunnsanalyse) og flere tidligere utredninger og stortingsmeldinger om dette fra Kunnskapsdepartementet.

fra grunnrenten fra petroleumsvirksomheten og justerer for kjøpekraften av inntektene. I tillegg til disse områdene så bør man prioritere mer forskning om arbeidslivsrelaterte temaer der Norge har mange gode forskningsmiljøer som kan brukes til å se på:

- forebygging av slitasje på arbeidsplassen
- hvordan bidra til at folk kan stå lenger i jobb
- hvordan kan arbeidslivet endres slik at færre blir uføre og slitne
- hvordan virker pensjonsreformen, øker mulige antall år i arbeidslivet like mye levealderen o.s.v.

Forholdet mellom nasjonale satsninger og EUs satsninger

- Norge deltar i samtlige av EUs forskningsprogrammer, og dette påvirker derfor utviklingen av Norges forsknings- og innovasjonspolitik, Forskningsrådets programinnretning og våre internasjonale samarbeidsformer. Deltakelsen gir tilgang til den internasjonale forskningsfronten, og fremmer mer mobilitet blant forskere. Samtidig gir det utfordringer som vil påvirke struktur og organisering av norsk forskning, samt resultatene av forskningen for nærings- og samfunnslivet. LO mener at myndighetene må legge forholdene bedre til rette for å understøtte økt deltakelse fra næringsliv, institutter, samt universitets- og høyskolesektoren. Den økte kontingenten til rammeprogrammet må derfor ikke føre til redusert nasjonal FoU-innsats i Norge.
- Samtidig er Europa vårt viktigste eksportmarked. Samarbeid, like standarder og ubyråkratisk relasjon til EU er avgjørende for konkurranseevnen til norsk industri. Økt eksport og verdiskaping i industrien går gjennom å løfte små og mellomstore til å satse og eksportere. Hjemmemarked viktig, men tilgang og bistand fra et kompetent og relevant virkemiddelapparat er viktig for å lykkes.

Forskningsrådets rolle når det gjelder forskerinitiert forskning og mer politisk initiert forskning.

- Flere av spørsmålene som er stilt i KDs brev ser ut til å ønske seg økt grad av politisk styring av forskningen. LO vil oppfordre til varsomhet rundt en slik holdning. LO anerkjenner at politisk initierte satsninger på enkelte forskningstemaer kan være både legitime og ønskelige, men det er viktig at omfanget slike satsninger begrenses.
- LO ser at det i brevet fra Kunnskapsdepartementet stilles konkret spørsmål om forskerinitiert forskning vs politisk initiert forskning. LO legger som nevnt til grunn at forskning skal være fri, og at dette sist ble tatt opp i NOU 2022:2 Akademisk frihet – God yringskultur må bygges nedenfra, hver dag.
- LO vil vise til debatten om forskningsinstitutters tilknytning til departementene. Tidligere var flere forskningsinstitutter tett knyttet til sine sektordepartementer, og at de fikk «faste» budsjettmidler fra «sitt» departement. I dag er for eksempel Forsvarets Forskningsinstitutt fortsatt tett koblet til Forsvarsdepartementet, og gjennom tildelingsbrev settes forskningsinstituttets økonomiske rammer og mål. Videre får forskningsinstitutter som NILU, NINA, Bioforsk og NIBR sin basisbevilgning over Miljødepartementets budsjettpost til miljøvernforskning. Men NIBR ble fra 1. januar 2016 en del av Senter for velferds- og arbeidslivsforskning ved tidligere Høgskolen i Oslo og Akershus, fra 2018 Oslomet – storbyuniversitetet.

- LO vil avslutningsvis vise til at det er viktig at tradisjonelle og gode forskningsinstitutter bør sikres tilstrekkelige rammer og langsiktige avtaler med aktuelle departementer, og at det gir bedre forskning enn tendensen vi ser til at oppdrag gis til mer kommersielle virksomheter leverer korte rapporter som i mindre grad bærer preg av forskning.